

Informace, dezinformace a informační etika I

Moravská zemská knihovna, 6. 11. 2018

PhDr. Jiří Stodola, PhD.

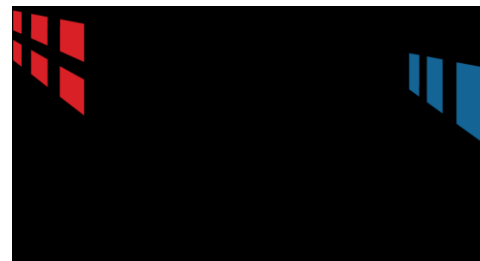
Masarykova univerzita

**Středisko pro pomoc studentům se
specifickými nároky**

**Kabinet informačních studií a
knihovnictví**

Osnova

- **Základní pojmy – informace, dezinformace, informační etika.**
- **Jaké existují dezinformace?**
- **K čemu dezinformace slouží a jak se s nimi dá bojovat.**

Google™

Morální panika

- doba post-truth (nelze poznat pravdu, na pravdě nezáleží)
- masívní (především ruská) propaganda
- všude číhají dezinformace, je obtížné je odhalit

Príspevek informační vědy

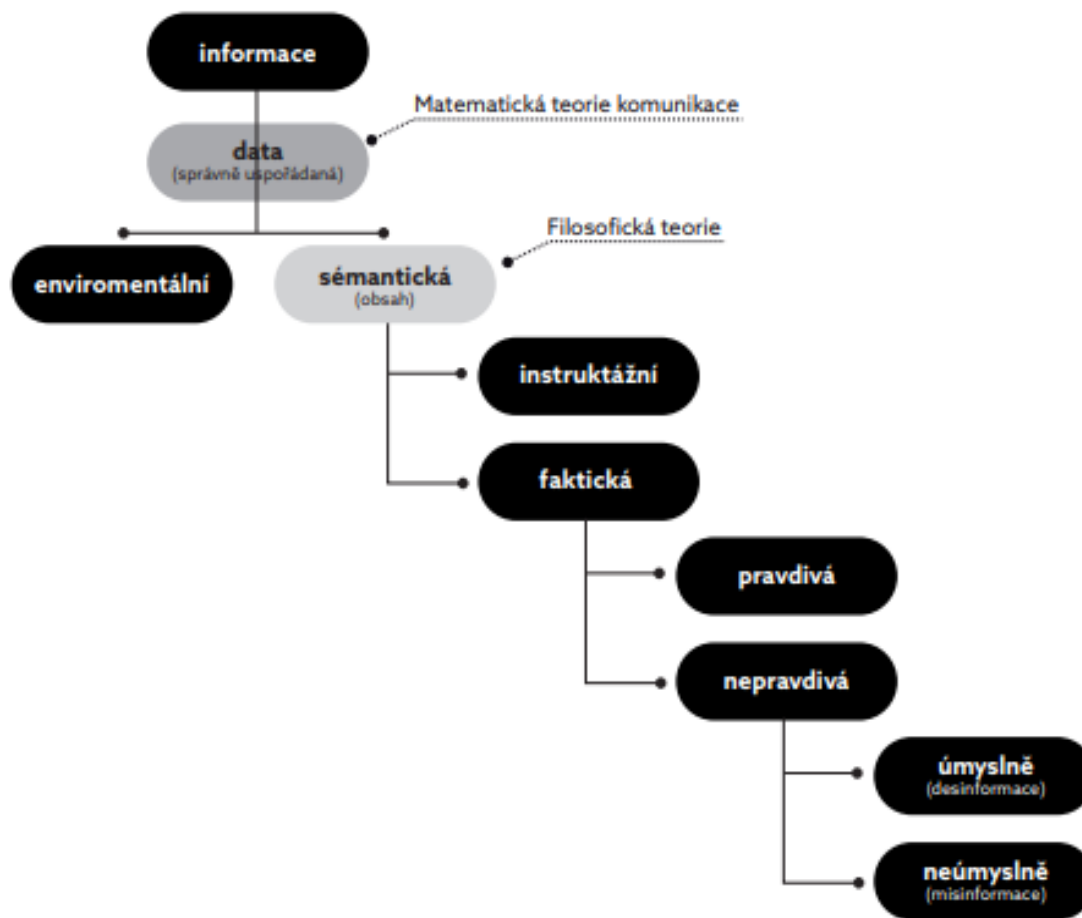
- Základní pojmy –
informace a
dezinformace

- Informační etika

Informace podle Floridiho

Definice informace

□ **Obecná definice informace:**

□ Informace =

1. data
2. správně uspořádaná
3. smysluplná

□ **Sémantická informace:**

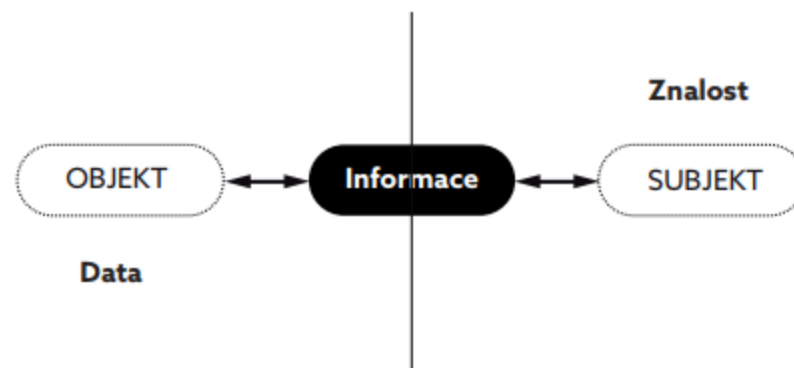
□ Informace =

1. data
2. správně uspořádaná
3. smysluplná
4. pravdivá

Co je informace?

- **Informace jsou data, která mohou vést nebo aktuálně vedou k vytvoření znalosti.**
- **Datum = nedostatek uniformity, jednotka difference.**
- **Znalost = zdůvodněné pravdivé přesvědčení.**

- **Kritéria můžeme rozdělit na**
  - **4 objektivní, týkající se sdělení samotného (následující situace A-D) – sémantická informace**
  - **4 subjektivní, týkající se vztahu člověka ke sdělení (situace E-G)**

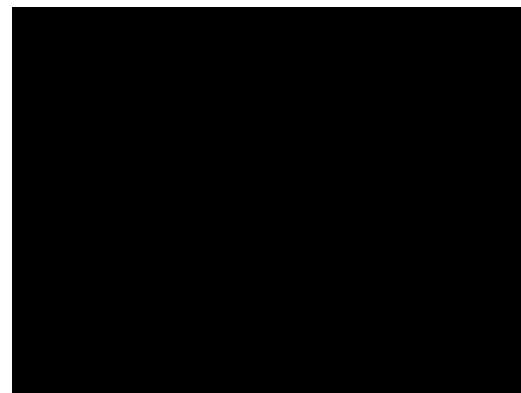

Situace A

- ❑ **Představme si, že jsme v jeskyni bez jakéhokoliv zdroje světla. Kolik vizuálních informací můžeme získat?**
- ❑ **Je tma něčím jsoucím, na co se může vázat informace?**

A) Informace je

- ❑ **NĚČÍM, co je, není to, co neexistuje, co chybí. Informace se váže vždy na něco jsoucího.**
- ❑ **Je-li světlo, je i vizuální informace. Není-li světlo, je tma. Je-li tma (nedostatek něčeho), není ani vizuální informace (analogicky to platí i pro informaci jiného typu).**

isness

Situace B

Uvažme následující sekvenci znaků:

sdůfjsl slgjsd55p >*\$ŕ"iuépsvxc sldgjsl
do

- Je něčím? Ano.
- Má nějakou uspořádanou formu? Ne.

B) Informace je

- něčím, co je **SPRÁVNĚ USPOŘÁDANÉ**, co není chaotické a nahodilé, je něčím, v čem je řád.

Situace C

Uvažme následující sekvenci znaků:

Velrybí boty mluví s červenou hodnotou.

- ❑ Má sdělení nějakou uspořádanou formu? Ano (podle pravidel českého jazyka).
- ❑ Má nějaký význam? Ne.

C) Informace je

- něčím, co je **SMYSLUPLNÉ**, je o něčem.

aboutness

Situace D

Uvažme následující sekvence znaků:

Václav Havel je český prezident.

$2+2=5$.

- Má význam? Ano.
- Je to pravda? Ne.

disinformation

D) Informace je

- něco, co je PRAVDIVÉ.

Situace E)

***Vzduchoplavec v balonu se ztratí a tak zavolá na muže na zemi: - Nevíte kde jsem?
- Jste v balonu.***

- Je odpověď pravdivá? Ano.
- Přináší vzduchoplavci nový poznatek? Ne.

E) Informace je

- To, co přináší **NOVÝ POZNATEK**. Dozvídá-li se člověk, co už ví, není pro něho sdělení informativní.

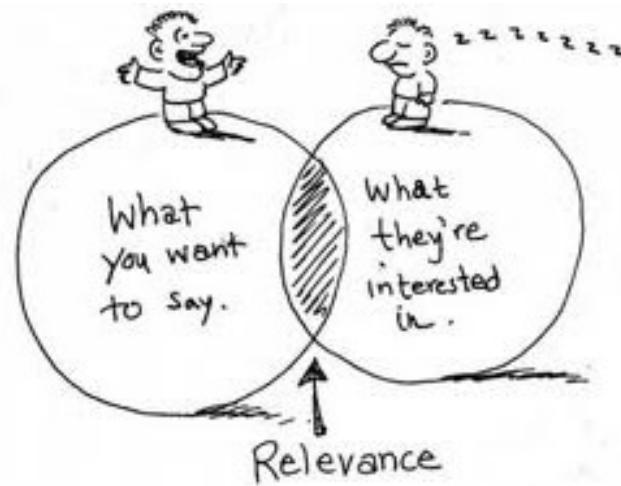

Situace F

"Vy mluvíte podobné jako klempíř Pokorný v Budějovicích. Ten, když se ho lidi optali: ‚Koupal jste se už letos v Malši?‘, odpovídal: ‚Nekoupal, ale zato bude letos hodné švestek.‘ Nebo se ho zeptali: ‚Jed jste už letos hříbky?‘ a von na to vodpověděl: ‚Nejed, ale tenhle novej sultán marockej má prej bejt moc hodnej člověk.‘"

(J. Hašek, *Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války*)

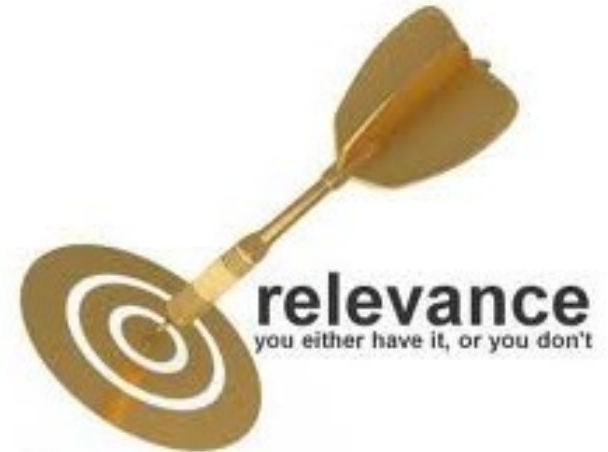
- ❑ Přinášejí odpovědi klempíře Pokorného nový poznatek? Ano.
- ❑ Jsou relevantní vzhledem k položené otázce? Ne.

Informace je

- to, co je relevantní vzhledem ke kladené otázce.

Situace G

Jistá žena letící v horkovzdušném balónu ztratila orientaci. Spustí se níže a na zemi zahlédne chlapa. Spustí se ještě níže a volá na něj:

"Promiňte, nemohl byste mi prosím pomoci? Slíbila jsem příteli, že se před hodinou setkáme a teď nevím, kde jsem."

Muž dole odpoví:

"Nacházíte se v balónu přibližně 10 m nad povrchem Země. Vaše konkrétní poloha je 49 stupňů, 28 minut a 11 vteřin severní šířky a 8 stupňů, 31 minut a 58 vteřin východní délky."

"Vy jste určitě inženýr," říká žena v balónu.

"To je pravda", odpoví muž, "odkud to víte?"

"Tedy," povídá žena v balónu, "všechno, co jste mi řekl, je z technického hlediska správně, ale nemám ponětí, co si s vašimi informacemi mám počít, neboť v konečném důsledku stále nevím, kde jsem. Popravdě řečeno jste mi vůbec nepomohl. Nanejvýš jste můj let jen prodloužil."

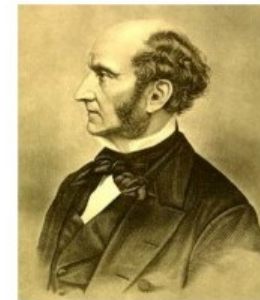
- ❑ **Je inženýrova odpověď relevantní vzhledem k otázce? Ano.**
- ❑ **Může ji žena použít k vytvoření znalosti? Ne.**

G) Informace je

- něco, co může být POUŽITO k vytvoření znalosti.

**"THE USEFULNESS
OF AN OPINION
IS ITSELF
A MATTER
OF
OPINION."**

JOHN STUART MILL (1806 - 1873)

© UNFINISHED POLIS

Informace tedy je

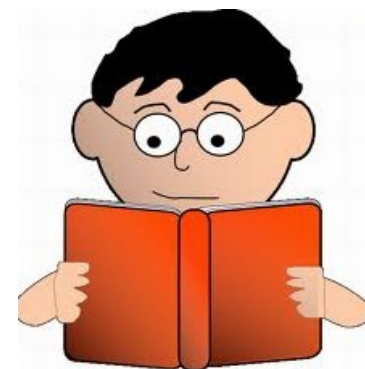
□ z hlediska objektu

- to, co je
- to, co je správně uspořádané
- to, co je smysluplné
- to, co je pravdivé

□ z hlediska subjektu

- to, co přináší nový poznatek
- to, co je relevantní vzhledem k otázce
- to, co může být využito

Informační etika

- **Etika – jak správně jednat**
- **Informační etika (aplikovaná etika) – jak správně jednat při nakládání s informacemi**

Struktura jednání

- **ten, kdo jedná – jednající, agent**
- **s čím zachází – objekt jednání**
- **co s tím dělá – jednání, skutek**

Správné jednání

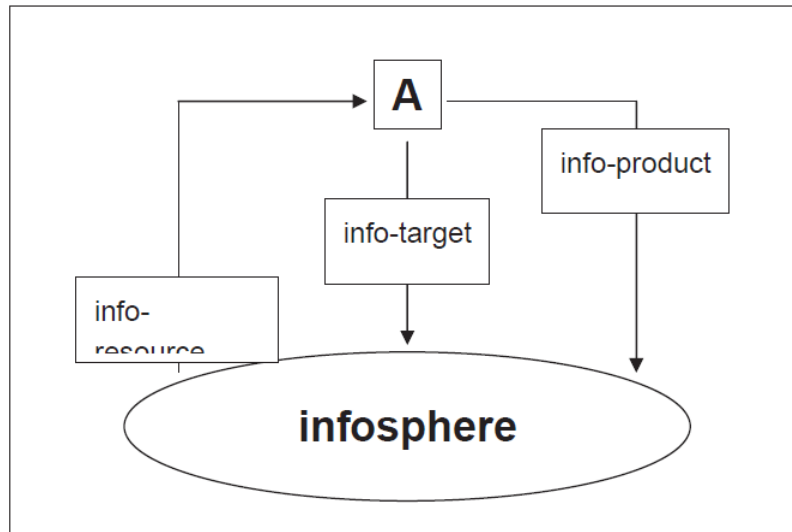
- když jednáme, sledujeme cíl za využití různých prostředků
- prostředky mohou být
  - dobré
  - špatné
  - neutrální
- vlastní cíl jednání může být
  - dobrý
  - špatný

Cíl	Prostředky	Jednání
+	+ nebo N	+
-	+ nebo N	-
+	-	-
-	- nebo N	-

Oblasti informační etiky

- informace jako zdroj – získávání informací
- informace jako cíl – správa informací
- informace jako – vytváření informací

Hlavní zásada informační etiky

- získávat, spravovat a vytvářet **INFORMACE**, tedy to, co je
  - správně uspořádané
  - smysluplné
  - pravdivé
  - přinášející nový poznatek (potenciálně)
  - relevantní (potenciálně)
  - užitečné (potenciálně)

- ne **NEINFORMACE!**

Získávání informací

- **Subjektivní stránka**
  - Co nevím? (novost)
  - Co chci vědět? (relevance)
  - Potřebuji to vědět? (užitečnost)

- **Objektivní stránka**
  - Jaký zdroj je důvěryhodný a poskytuje sdělení
    - správně uspořádaná
    - smysluplná
    - pravdivá

INFORMATION RETRIEVAL

Vytváření informací

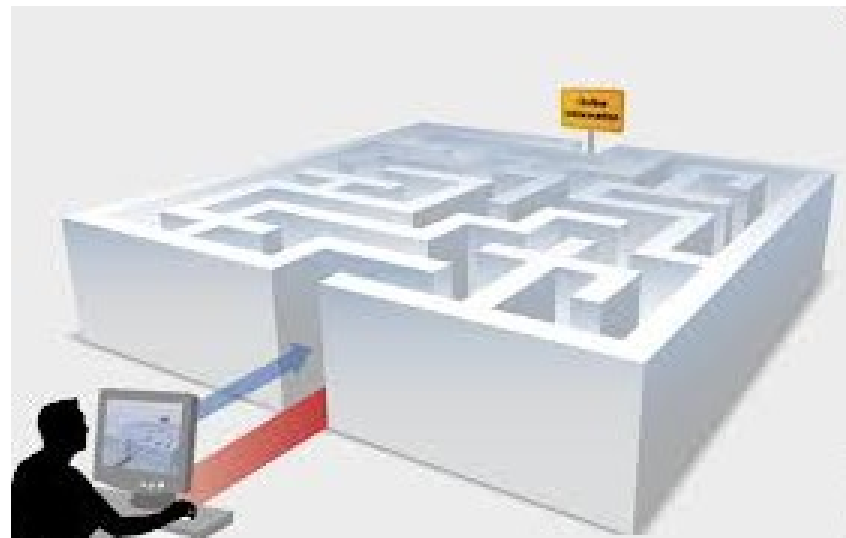

□ Objektivní stránka

- Je sdělení správně uspořádané?
- Dává smysl?
- Je pravdivé?

□ Subjektivní stránka

- Může přinést sdělení někomu nový poznatek?
- Může někomu odpovědět na otázku, kterou klade?
- Může být pro někoho užitečné?

Katolická církev a AIDS z hlediska objektu a subjektu

Uvažme, že se chystám rozšířit následující sdělení:

Katolická církev nese vinu za šíření AIDS v Africe, protože zakazuje používání kondomů při pohlavním styku.

- ❑ **Je to sdělení správně uspořádané? Ano.**
- ❑ **Je smysluplné? Ano.**
- ❑ **Je pravdivé? Ne.**

- ❑ **Přináší někomu nový poznatek? Ne, nepravda nemůže vést k poznatku (maximálně nepřímo).**
- ❑ **Je odpovědí na něčí otázku? Ne, nikdo – přinejmenším vědomě – nechce, aby se mu lhalo.**
- ❑ **Může být někomu užitečná? Ne, lež nemůže být užitečná (maximálně nepřímo).**

Proč je to nepravda?

□ **Katolická církev**

- připouští pohlavní styk pouze mezi mužem a ženou, a to v manželství a
- připouští pouze pohlavní styk, který je otevřen početí (což sebou nese nepřipustnost jakékoliv antikoncepce včetně kondomů).

□ **Podle uvedeného sdělení Afričané**

- vesele ignorují první požadavek a
- striktně dodržují požadavek druhý. Což je zjevně absurdní.

□ **Podle zveřejněných studií je v afrických zemích, kde má katolická církev vliv a kondomy se nerozdávají jako prevence AIDS (ale nejsou nedostupné), je číslo nakažených malé.**

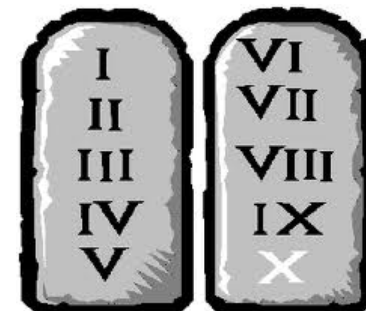
□ **Kde nemá vliv, počet nakažených je vysoký, přesto nebo právě proto, že se tam kondomy rozdávají, protože kondomy nejsou spolehlivou ochranou a zároveň vedou k pocitu falešného bezpečí. Dalo by se říci, že situaci zhoršují.**

Shrnutí zásad informační etiky

---

1. Ptejme se, co víme a nevíme (novost).
2. Ptejme se, co chceme vědět (relevance).
3. Ptejme se, co potřebujeme vědět (užitečnost).
4. Kriticky hodnotíme zdroje informací (objektivní kritéria).
5. Pišme správně česky, dodržujeme elementární estetické zásady (správná uspořádanost).
6. Vyjadřujeme se srozumitelně, jednoznačně, konsistentně (smysluplnost).
7. Netvrdíme nepravdu (pravdivost); nelžeme.
8. Ptejme se, zda sdělení, které vysíláme, může někomu přinést nový poznatek; neopakujeme se, ani to, co je dostatečně známé.
9. Zkoumejme, zda sdělení, které vysíláme, může někomu odpovědět na otázku, kterou klade; snažme se odpovídat na to, na co se nás druhý ptá (relevance).
10. Zamýšlejme se, zda sdělujeme něco, co může být někomu užitečné; snažme se prospívat a neškodit (užitečnost).

Kontakt

---

stodola5@gmail.com

